

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

W. Smouter, Rijswijk

Nooit zonder U

En hij zeide tot Hem: Indien Gij zelf niet medegaat, doe ons vanhier niet optrekken.
(Exodus 33 : 15)

Een nieuw jaar is door Gods gunst begonnen, en we kijken allemaal uit naar wat dit jaar te bieden zal hebben. Er naar uitkijken... dat betekent niet voor ieder van ons dat we met enthousiasme en vol verwachting het nieuwe jaar tegemoet gaan. De nieuwheid van het nieuwe jaar is immers maar heel betrekkelijk. De oude zorgen en de oude vragen laten we echt niet achter.

Toch zoeken we, juist bij een jaarwisseling, naar dat wat hoop biedt. Naar houvast voor de toekomst. *Hoezeer* we dat houvast alleen bij God de Here kunnen vinden, dat moge blijken uit de tekst die ik boven aanhaal.

Het is een woord van Mozes, waarin hij uitspreekt, dat hij *zonder* de Here niet verder wil. Om het gewicht van deze woorden te beseffen, moeten we er aan denken, op welk *moment* Mozes dit zei. Het gebeurde na een van de grootste crises in de verbondenheid tussen God en zijn volk. Het volk was gelegerd bij de berg Horeb, waar het nog maar pas geleden de woorden van het Verbond gehoord had. Daarna was Mozes de berg opgegaan, om nog *meer* van God te horen. En ja, dat was de mensen te lang gaan duren. Ze hadden daarom zichzelf een Gods-beeld gemaakt. Een god, waar je tenminste niet op behoefde te wachten. Een god, die je in je vingers hebt, en die voorop gaat als dat nodig is.

Het tabernakelplan verstoord

Enfin, dat was de situatie die Mozes aantrof toen hij van de berg af kwam. Terwijl hij Gods gebod in zijn handen en Gods tabernakel in zijn hoofd had. Ja, daar waren die 40 dagen immers aan opgegaan: aan de heerlijke beschrijving van Gods tabernakelplan, in al zijn details. Terwijl de Here Mozes liet zien, hoe Hij midden onder zijn volk wilde wonen, hadden de mensen van God een onder-onsje gemaakt. En was Mozes hier al vertoorned over, de Here zelf uiteraard nog veel meer.

Aanvankelijk had hij gedreigd, het volk Israël te vernietigen om uit Mozes een nieuw volk te bouwen.

Mozes is toen opgetreden als de grote voorbidder voor het volk. Een voorbidder, waar God naar luisterde. Maar... daar was wel wat bijzonders mee. God heeft Mozes als het ware in twee fasen verhoord. In het begin van hfdst. 33 had de Here al heel veel toegezegd, maar daar had Mozes (met eerbied gesproken) geen genoeg mee genomen. Moet u horen, *wat* God al aangeboden had; „Ga naar het land, waarvan Ik Abraham, Isaäk en Jakob gezworen heb: aan uw nakomelingschap zal Ik het geven – Ik zal een engel voor uw aangezicht zenden en verdrijven de Kanaäniet, de Amoriet, de Hethiet, de Fereziet, de Heviet en de Jebusiet –, naar een land vloeiende van melk en honig” (33 : 1-3).

Ziet u voor u, wat dat betekent: dan had Israël toch precies gekregen wat het wilde? Wel alle zegeningen van een land van melk en honig, wel de overwinning op de vijanden... maar niet, dat God *persoonlijk* met zijn ondoorgrondelijke heiligheid bij hen was.

Zegen zonder God?

Wel, en dat is nu waar Mozes in de aangehaalde tekst 'nee' tegen zegt. „Indien Gij zelf niet medegaat, doe ons vanhier

Inhoud

- 1 Ds W. Smouter,
Nooit zonder U
- 2 Drs H. Algra,
Rapport van de 'kommissie vrouwelijke diakenen' (1)
- 3 Ds G. v. d. Brink,
Pastorale Notities
- 4 M. de Klijn,
Christelijke kunst en de toekomst (2)
- 6 T. Hoekstra,
Oud en Nieuw
- 6 Drs P. J. van Kampen,
Boekbesprekingen

niet optrekken.” Onwillekeurig vullen wij dan in, dat Mozes zou bedoelen: „o God, zonder U zijn wij verloren in deze woestijn en zonder U verliezen wij het van onze vijanden. Help ons toch!” Maar dat bedoelt Mozes nu juist niet. Immers: de Here had al beloofd om alle problemen op te lossen en zijn volk in het beloofde land te brengen. Mozes bidt echter om iets anders. Hij zegt: „Here God, wij blijven liever met U in deze woestijn, dan zonder U in het beloofde land. Indien Gij zelf niet mee gaat, doe ons vanhier niet op-trekken”.

Ik zou zeggen: als we aan dit gebed nu eens denken aan het begin van het nieuwe jaar. We staan in de startblokken om op te trekken, het nieuwe jaar tegemoet. En we hebben daarbij veel om aan de Here voor te leggen. We mógen dan ook bidden: Here, wilt U dit en dat laten gelukken, ons zegenen in ons werk en onze gezondheid”. Maar Mozes' gebed kan ons leren om ver daar boven uit te bidden: Here God, wilt U met ons meegaan. Er bij zijn. Dat is de allerrijkste verhooring van onze gebeden.

Als U niet met ons meegaat, dan zijn gezondheid en werk, voorspoed en zegen ons niets waard. En daar tegenover, je durft het haast niet te zeggen, maar toch is het zo: alle nood en moeite is uiteindelijk te dragen, als God er maar bij is.

Rapport van de 'kommissie vrouwelijke diakenen' (1)

Woord vooraf

Nadat in 'Opbouw' de verantwoording van de Nederlands Gereformeerde Kerk van Eindhoven inzake de vrouw in het ambt was verschenen, ontving de redactie verscheidene brieven. Deze korrespondentie en de discussie over dit onderwerp kunnen niet los worden gezien van de komende Landelijke Vergadering. Op de agenda van de LV van Dronten staat ook het rapport van de kommissie die zich bezig heeft gehouden met 'de vrouw in het diakenambt'. Dit rapport werd geruime tijd geleden aan de kerken toegezonden.

In verband met deze discussie heeft de redactie aan de kommissie toestemming gevraagd om over te gaan tot publikatie van het door hen geschreven rapport. Gezien het feit dat het rapport inmiddels al op veel plaatsen besproken en geciteerd is, heeft de kommissie gemeend in het verzoek van de redactie van 'Opbouw' te kunnen bewilligen.

In het rapport van de kommissie, ingesteld door de LV van Enschede, worden slechts die vragen behandeld, die in de opdracht aan de kommissie (door de LV van Enschede) verwoord werden (zie dit nummer 'Opbouw'). Andere vragen, die weliswaar in de discussie over het rapport een rol spelen, vielen buiten de opdracht van de kommissie. Het rapport is dan ook 'smaller' dan dat van de kerk van Eindhoven.

De Landelijke Vergadering van Dronten zal zich verder moeten buigen over de inhoud van dit kommissierapport.

In 'Opbouw' wordt de indeling gehanteerd, zoals deze ook in het rapport van de kommissie terug te vinden is. Deze week wordt de inleiding (met daarin de opdracht voor de kommissie) behandeld. Tevens komt de vraag aan de orde of het Schriftuurlijk verantwoord is om zusters te roepen tot het ambt van diaken behandeld. Volgende week wordt gesproken over het ambt. Het derde deel gaat in op de vraag of het Schriftuurlijk verantwoord is dat vrouwelijke diakenen samen met de ouderlingen lid zijn van de kerkeraad.

Aan de kerken,

De Landelijke Vergadering (LV) Enschede benoemde in haar zitting van 22 maart 1986 een kommissie ter bestudering van de vragen rond de openstelling van het diakenambt voor de zusters der gemeente.

De samenstelling van deze kommissie was uiteindelijk als volgt:

Dhr. H. Algra, Den Helder; Ds G. van Atten, Gorinchem, Ds M.H. T. Biewenga, Zoetermeer; Ds J. Bouma, Sliedrecht; Mevr. C. M. Breman, Amsterdam; Ds J. D. Smit, Maastricht.

J. Bouma trad als voorzitter op, H. Algra als sekretaris.

De kommissie heeft 8 maal vergaderd in Breukelen.

Met vreugde mag worden gekonstateerd dat de vergaderingen steeds in een uitstekende atmosfeer verliepen.

Het resultaat van ons werk is in het hierbij gaande rapport op schrift gesteld. We hopen, dat we in onze arbeid de noodzakelijke nauwgezetheid betracht hebben, gepaard aan een attente horigheid aan de Schrift.

Met de bede, dat ons werk een goede zin mag blijken te hebben voor het geheel van onze Nederlands Gereformeerde kerken, bieden wij U hierbij ons rapport aan.

Met christelijke groet, namens de kommissie, H. Algra.

Inleiding

De kommissie heeft de volgende opdracht ontvangen: „In een rapport de volgende Landelijke Vergadering breder van advies te dienen over de vraag of het Schriftuurlijk verantwoord is zusters te roepen tot het ambt van diaken. En zo ja, of het dan eveneens Schriftuurlijk verantwoord is dat zulke vrouwelijke diakenen samen met de ouderlingen lid zijn van de kerkeraad”.

Met de eerste van deze twee vragen heeft ook een eerdere door de Landelijke Vergadering benoemde kommissie zich bezig gehouden. Deze kommissie is niet tot een eensluidende konklusie gekomen. Voor de rapportage van de kommissie verwijzen we naar de akta van de LV Enschede 1985-1986/bijlage 22.

De kommissie heeft behalve van deze rapporten ook nauwkeurig kennisgenomen van de op de LV gevoerde discussie. Zij heeft de overtuiging dat met name door die discussie meer licht is gevallen op diverse Schriftgedeelten. De tweede vraag die ons is voorgelegd betreft de verhouding tussen het ambt van ouderling en dat van diaken. Indien de Schrift een opening zou blijken te bieden in de richting van vrouwelijke diakenen, hoe hebben we dan te denken over haar plaats in de kerkeraad? Geven de diakenen, als leden van de kerkeraad, niet de facto mede leiding aan de gemeente, en moet ons dat niet uiterst behoedzaam maken m.b.t. de vrouwelijke diaken, gezien hetgeen

Paulus leert in 1 Corinthe 11 vers 3, 14 vers 34-36 en in 1 Timotheüs 2 vers 11 en 12?

A) Is het Schriftuurlijk verantwoord zusters te roepen tot het ambt van diaken?

Over het dienen van zusters in de gemeente en over het met ere genoemd worden van vrouwen in de Schrift hoeven we niet veel naar voren te brengen. Daar zijn al vele goede woorden over gesproken, die geen nadere toelichting behoeven. We willen ons met name concentreren op wat er in 1 Tim. 3 vers 11 en Romeinen 16 vers 1 gezegd wordt.

In 1 Tim. 3 vers 11 lezen we: „Evenzo moeten (hun) vrouwen zijn: waardig, geen kwaadspreeksters, nuchter, betrouwbaar in alles”.

Over deze tekst bestaan verschillende opvattingen. Enerzijds wordt gedacht aan vrouwen (echtgenotes) van diakenen, anderzijds wordt het standpunt ingenomen, dat de apostel Paulus hier spreekt over vrouwelijke diakenen.

Wat de eerste opvatting betreft, daarvoor ontleent men steun aan de suggestie, welke van verschillende vertalingen uitgaat, dat het Griekse woord 'gunai-kas' weergegeven kan worden met „hun vrouwen”. Aan deze vertaling ligt de gedachte ten grondslag dat er in het Nieuwe Testament van vrouwelijke diakenen geen sprake is.

Hoewel deze opvatting zeker het overwegen waard is, zijn er ook tal van ar-

gumenten tegen in te brengen. We verwijzen hier met name naar hetgeen door *Dr D. Holwerda* in de discussie op de laatstgehouden LV naar voren is gebracht (later gepubliceerd in 'Opbouw', 30e jaargang, nr. 15, blz. 117).

De volgende argumenten hebben de commissie tot de overtuiging gebracht dat Paulus hier spreekt over vrouwelijke diakenen:

1) De bepalingen in 1 Tim. 3 die gelden voor het ambt van diaken lopen vrijwel parallel met die, welke gelden voor het ambt van ouderling. Wanneer vers 11 er even tussenuit gehaald wordt, dan is de parallellie vrijwel volmaakt. Wanneer we zouden aannemen dat in vers 11 de vrouwen van diakenen bedoeld worden, doet zich de vraag voor waarom Paulus iets dergelijks dan

ook niet gezegd heeft t.a.v. de vrouwen van ouderlingen.

2) Het lijkt daarom meer voor de hand te liggen, dat Paulus, sprekend over de diakenen, eerst in vers 8 tot 10 de vereisten noemt, die gelden voor de diakenen in het algemeen, waarna hij in de verzen 11 en 12 een differentiatie aanbrengt: in vers 12 noemt hij iets, dat alleen voor mannelijke diakenen geldt, terwijl hij in vers 11 onderstreept, dat de in het voorgaande genoemde criteria ook voor vrouwelijke diakenen gelden. Gezien het feit dat deze vrouwen genoemd worden bij de diakenen, moeten we hen onderscheiden van de weduwen, over wie Paulus spreekt in hoofdstuk 5.

3) Waarom heten deze vrouwen dan geen diakenen? Wel, omdat Paulus hen

op deze plaats nadrukkelijk wil onderscheiden van haar mannelijke collega's, en aangezien er in die tijd nog geen vrouwelijke nevenvorm van 'diakonos' was, duidt Paulus haar aan als vrouwen.

Dan nu de tweede tekst, Romeinen 16 vers 1 en 2: „Ik beveel Febe, onze zuster, (tevens) dienaar van de gemeente te Kenchrea, bij u aan, dat zij haar ontvangt in de Here op een wijze, de heiligen waardig, en haar bijstaat, indien zij u in het een en ander nodig mocht hebben. Want zij heeft velen, ook mij persoonlijk, bijstand verleend”.

Febe wordt hier genoemd „dienares der gemeente te Kenchrea”. Het woord 'dienares' is de vertaling van het Griekse woord 'diakonos'. Dit woord 'diakonos' komt zowel voor in de ruimere betekenis 'dienaar' als in de ambtelijke betekenis 'diaken'.

Wanneer we hier kiezen voor de laatste betekenis – 'diaken' – dan kunnen we daar de volgende redenen voor aanvoeren:

1) Van Febe worden twee dingen gezegd. Allereerst, dat zij een functie heeft in de gemeente van Kenchrea. En in de tweede plaats op welke wijze zij zich verdienstelijk heeft gemaakt.

„Want zij heeft velen, ook mij persoonlijk, bijstand verleend”, zegt Paulus. Daarmee geeft hij een goed getuigenis van haar handel en wandel. Het is goed dat onderscheid hier aan te brengen. Paulus spreekt hier zowel van haar status (diaken) als van haar dienst, de wijze waarop zij haar diakenschap heeft uitgeoefend.

2) De formulering die Paulus bezigt, wijst ook op die ambtelijke betekenis *dia-ken*. „Zijnde diaken”, zo zegt hij. Dit deelwoord 'zijnde' wordt doorgaans gebruikt om aan te duiden dat iemand op dat moment in functie is, zijn/haar ambt uitoefent. Een goed voorbeeld hiervan vinden we in Johannes 11 vers 49, waar gezegd wordt: „Maar één van hen, Kafafas, zijnde hogepriester van dat jaar...”. Dit „zijnde hogepriester” wijst op de actuele uitoefening van het ambt. Andere voorbeelden vinden we in Handelingen 18 vers 12 en 24 vers 10, waar letterlijk vertaald staat: „Gallio, zijnde de stadhouder van Achaje”, en „Gij (Felix) reeds vele jaren rechter zijnde”.

3) Tenslotte moeten we nog wijzen op de toevoeging „van de gemeente te Kenchrea”.

Deze toevoeging geeft niet alleen aan waar Febe vandaan komt, maar onderstreept nog eens te meer haar ambtelijke status. Zoals ook wij bij tal van functies de plaatsnaam vermelden om de aktualiteit van iemands functie aan te geven; Janse, burgemeester te.....,

G. v. d. Brink, Rotterdam

Pastorale Notities

Veel heil en zegen

Stoor u niet aan het cliché: het is van harte gemeend!

Veel heil en zegen gewenst het komende jaar!

Ik denk daarbij vooral aan de wereld van de kleine dingen.

De grote zijn er ook.

Gigantische vraagstukken worden ons op het bord gesmeten vandaag. Ik kan soms mijn agressie nauwelijks onderdrukken: wat willen de heren journalisten? Moet ik de Palestijnse kwestie oplossen? Of de bittere armoede van miljoenen in Zuid Amerika?

Stil maar! U doet er goed aan ons nauwkeurig te informeren over wat er aan de hand is in onze wereld! Ik heb ook best mijn partje bijgedragen aan „Afrika Nu!”

Maar sinds in de commentaren bij de dood van Meneer Den Uyl zijn uitspraken over de (betrekkelijke) „maakbaarheid” van onze samenleving weer aandacht kregen, begrijp ik mijn agressie beter. Moeten wij deze samenleving genezen? Waarom die harde pressie op onze verantwoordelijkheid? Men overvraagt ons. Ik ervaar dat als onrecht! „Here God: ik kan dat niet en we kunnen het met elkaar niet!” Wij zijn geen Heilanden!

Wie – al dan niet via „Mondigheid en Machten” van prof. Van Riessen (hoe vaak heb ik dat boek ter hand genomen!) 2 Kon. 17:15 weer heeft leren begrijpen: „Zij hadden achter de ijdelheden aangelopen zodat ze tot

ijdelheid werden”, die kan bij het uit de hand lopen van onze afgodendienst alleen maar schreeuwen: „Kurie Eleison. Kom, Here Jezus!”

Om direct daarna er aan te doen wat eraan te doen is! Praktisch heeft ons dat dikwijls achter meneer Den Uyl geplaatst want hij was een bewogen mens en een geboren leider. Blijft voor het komend jaar de wereld van de kleine dingen: Gods proeftuin voor onze eeuwigheid. „Wie in zeer weinig getrouw is, is ook in veel getrouw” zei de Here Jezus, Luk. 16:10. Eén pond om zaken mee te doen is niet veel: een paar tientjes of zo. Toch zijn ze beslissend, Luk. 19:13.

Hoe ga je om met je huisgenoten? En met je zakgeld? Kennen de weduwen je? En bewaar je jezelf heilig en rein voor de Here? Veel heil en zegen gewenst in de kleine dingen: een lach, een echte vriend of vriendin, een beetje echte liefde!

Laat ik het zeggen met de woorden van Ds W. H. Gispen (1833-1909) in zijn „Brief aan een Vriend in Jeruzalem” (De Bazuin, 9 jan. 1880): „Van harte heil gewenst met de intrede van 1880. Onze verwachting op romantische ontknooping is vergaan, maar in het leven, zooals het is, hebben wij God leren kennen als het steunsel van ons hart. Het alledaagsche en gewone krijgt meer en meer waarde en betekenis voor ons, omdat we het, meer dan vroeger verstaan, dat daarin Gods hand en raad zich openbaart, en Hij ons daarin die zelfverloochening en dat geloofsleven leert beoefenen, dat wij nodig hebben, om in de toekomst van den Heere Jezus, niet beschaamd gemaakt te worden”.

Pieterse, predikant te....., Flipse, ouderling te..... Wanneer iemand zijn/haar functie niet meer daadwerkelijk uitoefent, zeggen we: voorheen, rustend, emeritus, gewezen. Nu Paulus Febe zo nadrukkelijk aandacht in bewoordingen die duiden op een actuele dienst, hebben we reden om aan te nemen, dat zij de gemeente te Kenchrea daadwerkelijk gediend heeft als diaken. (Zie opnieuw het betoog van

Dr D. Holwerda, voor wat betreft Romeinen 16 gepubliceerd in 'Opbouw', 30e jaargang, nr. 14, blz. 107-108).

Op grond van het bovenstaande menen wij te mogen konkluderen dat volgens de Schrift vrouwen geroepen werden tot het ambt van diaken.

(wordt vervolgd)

M. de Klijn, Kampen

Christelijke kunst en de toekomst (2)

Inleiding

In deze lezing zal ik niet zozeer het bestaansrecht van de kunst als zodanig verdedigen tegenover hen, die daar onwennig of zelfs afwijzend tegenover staan, maar zal ik spreken over het bestaansrecht van christelijke kunst.

En niet zozeer de mogelijkheid van christelijke kunst zal ik trachten uiteen te zetten, maar de noodzaak van christelijke kunst. En wel: de noodzaak van christelijke kunst, met name in onze tijd.

Met het oog op onze toekomst, gelovigen zowel als niet-gelovigen, zal het gaan om de relevantie en de noodzaak van de christelijke kunst.

Deze stelling zal in de loop van het betoog wel verduidelijkt worden. Eigenlijk is het vreemd dat ik een pleidooi houd voor christelijke kunst, omdat ik daar nooit in geloofd heb. De christelijke kunst beleefde haar grote bloeiperiode in de Middeleeuwen en stagneerde na de Reformatie met name in de Nederlanden. Wie zou vandaag willen volhouden dat een kunstenaar in een post-christelijke, om niet te zeggen: anti-christelijke tijd nog christelijke kunst zou kunnen produceren?

Laat staan met de pretentie dat dit vanuit een innerlijke noodzaak tot stand komt, met de pretentie God daarmee te behagen, zoniet om de christelijke cultuur daarmee te redden, indien zoiets mogelijk zou zijn.

Ik heb christelijke kunst altijd een anachronisme gevonden, ook in de discussie met Rooms-Katholieke geloofsgenoten en kunstenaars, die er bepaald anders over dachten. Hans Rookmaaker verdedigde geen christelijke kunst, zoals Calvin Seerveld dat deed, Rookmaaker was van mening dat christelijke kunst thuis hoorde in een specifiek christelijke (sub)cultuur en dat christelijke kunstenaars zich veeleer moesten werpen in de strijd om de algemene, wereldse cultuur, en in die strijd bezig moesten zijn als zoutend zout, dus als kunstenaars kerstenend en verzoenend bezig zijn binnen het kader van een algemene ont-christelijke en geseculariseerde cultuur. Maar al zag Rookmaaker dan niet de noodzaak van

een specifiek christelijke kunst, het ging hem wel om een geestelijke strijd, een felle strijd op leven en dood in de frontlinies van de culturele discussies. En met als inzet de allerdiepste en verstrekendste consequenties voor het menselijke leven. En dat aspect, die strijdbare houding, neem ik graag over – in navolging overigens van wat Paulus zo prachtig beschrijft in Efeziërs 6:10-20 over de zgn. wapenrusting Gods. Jarenlang heb ik altijd geloofd dat het goed was wanneer christenen 'het gebied' der beeldende kunsten weer op de wereld zouden heroveren. Juist de reformatorische christenen, die door een wereldmijdende theologie of een te beperkte zintuigelijk verarmde kijk op het christelijke leven het contact met de visuele en tastbare werkelijkheid waren kwijtgeraakt zouden er goed aan doen – meende ik – om zich bewust in te laten met beeldende kunst en zich daarvoor open te stellen.

Vaak merkte ik dan dat mensen niet verder kwamen dan iets te begrijpen van de doelstellingen van de kunstenaar, of van degene die het artistieke werk van een kunstenaar op een duidelijke wijze wist te interpreteren. Het begrijpen, het verstandelijk analyseren bleef hoofdzakelijk en men kwam er niet toe om zich onvooroordeeld, maar vooral ongeremd zich voor de beelden de kunst open te stellen. Nog steeds is het zo dat veel christenen om emotionele redenen moeite hebben – en blijven hebben – met kunst. Zij kunnen de kunst niet plaatsen binnen hun horizon, of binnen hun dagelijkse leefklimaat. Omdat zij kunst niet vertrouwen. Maar ook omdat zij hun eigen emoties niet vertrouwen. Zij weigeren iets te 'onder-

gaan' voordat het sein inwendig op veilig is gezet. En dat sein moet altijd weer van buitenaf komen, helaas.

Ik zal niet proberen om mensen die om wat voor redenen dan ook wantrouwend staan tegenover kunst – die volgens sommigen behoort tot het terrein van 'de wereld' – met bijbelse argumenten over te halen om in te zien dat kunst niet per definitie werelds is, maar voluit bij het leven hoort.

Dat is – hoe arrogant het ook mag klinken – een oninteressante, achterhaalde strijd. De argumenten pro en contra zijn duidelijk genoeg en zijn trouwens ook binnen l'Abri herhaaldelijk aan de orde geweest. Wat meer is, ik zelf kan dat wantrouwen niet wegnemen. Wel kan ik hopen dat Gods Geest de harten van mensen warm ontvankelijk zal maken voor kunst, als Hij dat wil en nodig acht.

Ook zal ik geen pleidooi houden voor een duidelijk emotionele en gevoelsmatige benadering van beeldende kunst – in contrast met het rationele verklaren of verstandelijk analyseren van dit fenomeen. Want ook het debat tussen verstandsmensen en gevoelsmensen is zo oud als de geschiedenis (vgl. Poussin tegenover Rubens, Raphael tegenover Titiaan, Ingres tegenover Delacroix etc.) en het afwegen van objectieve tegenover subjectieve argumenten ligt bijzonder gevoelig, en ik wil niet bij voorbaat mensen tegen mij in het harnas jagen die het wellicht achteraf met mij eens kunnen zijn.

Laat ik slechts dit zeggen, dat verstand, gevoel, maar ook geest, ziel en fysieke vermogens allemaal ingrediënten zijn van die éne, complete mens die God bij de schepping ooit bedoeld heeft, maar die wij tegenwoordig in onze cultuur nauwelijks meer in die compleetheid aantreffen, ook al worden er pogingen tot een vruchtbare synthese aangewend, vergelijkbaar met het renaissance-ideaal van de zgn. Homo universalis.

Mijn lezing is niet opgebouwd vanuit een persoonlijke voorkeur voor de emotionele, intuïtieve, 'meta-rationele' benadering van kunst, maar simpelweg vanuit het constateren van een hiaat, een oningevulde plek binnen onze samenleving maar ook vanuit een tekort aan durf, aan overtuigingskracht en bezieling, tekort ook aan echt doorleefd christelijk geloof dat zich voor Gods Koninkrijk wil inzetten en daarvoor baanbrekend werk wil verrichten. Wat ik constateer is: liefdeloze kilte. Men gelooft 't allemaal wel, en alles blijft hetzelfde!

Tien jaar geleden maakten christen-kunstenaars zich op om het zgn. 'realisme' als beeldende uitingsvorm te omhelzen. Het realisme werd opgevat als 'getrouwe weergave van de werkelijkheid' en zou als protesthouding en als stijl herkend moeten worden tegenover de pluriforme uitingen van non-figuratieve of abstracte kunst

waartegen men zich afzette. Niet in het minst omdat abstracte en de geschapen werkelijkheid deformerende kunst normen en waarden vanuit haar eigen autonomie stelde. In die jaren werd ook de kunst van David Hockney blijmoedig begroet en als 'herkenbare kunst' aanvaard. Deze houding vond zijn weerslag in een prachtig uitgevoerde catalogus met de titel: *Reality Revisited*, waarin werk was afgebeeld van Henk Helmantel, Rein Pol, Jan van der Scheer, Jan van Loon, Pit van Loo en Jan Zwaan.

Inmiddels heeft men kunnen constateren dat 'het realisme' op zichzelf geen enkele garantie biedt, of liever: geen garantie méér biedt, dat de werkelijkheid inderdaad 'getrouw' wordt weergegeven.

Binnen het realisme dient zich ook occulte kunst aan, of seksistische kunst. Men ziet ook veel platvloers onthullende en choquerende kunst, die minstens zo vervreemdend werkt als de zo gesmaade abstracte of non-figuratieve kunst. Afgezien daarvan wordt de realistische wijze van uitbeelden ook voortreffelijk beheerst door talloze kunstenaars die geen christenen zijn. Het realisme als uitingsvorm bij uitstek voor christen-kunstenaars is niet houdbaar als stelling, maar inmiddels ook historisch al lang achterhaald.

Gelukkig is het zo dat er fijngevoelheid en subtiel onderscheidingsvermogen bestaat, zodat niet iedereen achteloos de schouders ophaalt bij het zien van een abstracte kleurvlek, of een krachtige verfspetter die hij niet kan verklaren. Gelukkig zijn er mensen die de interesse en het liefdevolle geduld kunnen opbrengen om uit eigen ervaring te kunnen bevestigen dat aan beide fronten kunstenaars met eerlijke intenties werkzaam zijn, maar dat er ook altijd charlatans en bedriegers zijn die het gezonde en oprechte oordeel trachten te vertroebelen.

Het is misplaatst om bij voorbaat een bepaalde werkwijze te veroordelen of als niet conveniënt met de wil van God te beschouwen. Juister is het om de vraag te stellen: Wat wordt er gezegd? en vervolgens: Hoe wordt het gezegd?

Ik heb persoonlijk geen voorkeur voor 'herkenbare' kunst boven 'onherkenbare' kunst, maar ga in principe uit van een legitiem gebruik van zowel figuratieve als non-figuratieve middelen en werkwijzen.

De mentaliteit van waaruit wordt geschilderd of vormgegeven, alsook het onderwerp dat wordt behandeld, leggen m.i. méér gewicht in de schaal dan de materiële buitenkant. Maar het belangrijkste criterium is toch de vraag of kunst communiceert – hoe dan ook; ongeacht de bewuste of onbewuste doelstelling van de betreffende kunstenaar. Juist omdat kunst communiceert, dat wil zeggen: beschikt over een intrinsiek stralingsbereik en derhalve betekenis-

sen uitzendt die door de beschouwer kunnen worden opgevangen, is het m.i. niet nodig om steeds de doelstelling van de kunstenaar erbij te halen, teneinde het kunstwerk begrijpelijk(er) te maken. Alleen gebrekkige, zwakke, onduidelijke of ronduit slechte kunst heeft een dergelijke verbale uitleg nodig. Als kunst werkelijk communiceert, en daar waar kunst goed functioneert, dáár zijn immers geen woorden van uitleg of interpretatie meer nodig.

Integendeel: door een (overmaat aan) interpretatieve uitleg kan de authentieke werking, de oorspronkelijke visuele straling en beeldende kracht van het kunstwerk teniet worden gedaan. Dat gebeurt wanneer het verstand intellectueel de boventoon gaat voeren en de directe visuele werking op de zintuigen en het menselijk gemoed verstikt.

De mogelijkheid om iets van de artistieke kracht van kunst te ervaren is: het stilzwijgend gedurende enige tijd te ondergaan en het geduldig aan jezelf toelaten en het zijn eigen 'taal' te laten spreken.

Maar waarom dan specifiek 'christelijke' kunst?

Waarom vandaag een pleidooi voor christelijke kunst, terwijl onze cultuur steeds meer en steeds drastischer post-christelijk aan het worden is? Die vraag zal ik met een stukje autobiografie beantwoorden.

Mij is door de NCRV gevraagd of ik eens wilde nadenken over het thema Pinksteren, om eventueel daarover een schilderij te maken dat als omslag zou kunnen dienen van de NCRV-gids, waarvoor het dan verkleind zou worden gereproduceerd.

De mogelijkheid die mij werd geboden om over een eventuele opdracht na te denken en niet direct met een volmondig ja of een afwijzend nee te antwoorden, bracht me tot de conclusie dat het ook in onze tijd blijkbaar nog mogelijk is om – in opdracht – christelijke kunst te maken.

Het schilderij is voltooid en is door de NCRV geaccepteerd. Het heeft gereproduceerd gestaan op de NCRV-gids van 6 juni 1987.

Het is niet echt waar dat de Kerk sinds de Reformatie als potentiële opdrachtgeefster categorisch over de gehele linie is weggevallen. Er zijn ook andere organisaties in haar voetsporen getreden, die met evenveel recht en met eenzelfde ijver een vergelijkbare doelstelling als die van de kerk trachten na te streven – en niet zonder succes!

Maar afgezien van de opdrachtsituatie was het voor mij een openbaring om tijdens het werkproces aan den lijve te ervaren hoe je door Gods Heilige Geest daadwerkelijk geïnspireerd kunt worden en hoe je – klein en nietig als je bent – toch instrument in Zijn hand mag zijn.

Voor mijzelf is het een bevestiging maar ook een bewijs geworden van het feit dat echte, geïnspireerde, krachtig spre-

kende (=getuigende) christelijke kunst vandaag mogelijk is.

Tegelijk is het een bewijs dat 'christelijke cultuur' niet per definitie gedoemd is ten onder te gaan in een proces van secularisatie, of gedoemd is te belanden in een destructieve spiraal als gevolg van een vooruitgangdenken dat in zijn tegendeel is omgeslagen.

De gehele geschiedenis door slaat God gaten in ons lineaire tijdsbewustzijn en historisch denken, om te laten zien dat Hij heer en meester is, niet alleen over ons (tijds)bewustzijn, maar ook over het fenomeen 'tijd' zelf.

Christus is de alpha en de omega van de geschiedenis (Openbaring 1:8) en Christus zelf heeft de regie van de geschiedenis ter hand genomen, waarvan het eindgericht door God zelf tot de Jongste Dag is uitgesteld, maar waarvan wij wel steeds duidelijker de signalen gaan ervaren. (Dit laatste slaat dan op onze eigen toekomst, die wij onder ogen moeten zien, en die – wat ons werk betreft – de relevantie van hedendaagse christelijke kunst eerst goed aan het licht zal brengen).

Ik geloof dan ook dat christelijke kunst – hoe dan ook – dient te verwijzen naar Christus. De wijze waarop dat gebeurt is echter geheel vrij. Als de strekking, de boodschap, de uitstraling maar volstrekt duidelijk is, en als het kunstwerk maar voldoende eigen 'kracht' heeft om in zichzelf – als autonoom object – te kunnen bestaan.

Het Pinksterschilderij voor de NCRV heeft talloze reacties ontlokt aan mensen, die mij duidelijk gemaakt hebben dat ook abstracte beeldtaal het voertuig kan zijn voor spirituele zaken, zonder dat de kern van de bijbelse boodschap daarbij wordt aangetast. Het is niet (langer) waar, dat abstractie slechts afbreuk kan doen aan de door God geschapen werkelijkheid. Integendeel, er zijn geestelijke zaken die met behulp van de realistische uitbeelding niet geheel recht gedaan worden, maar beter en welsprekender door non-figuratieve vormen en kleuren tot uitdrukking kunnen worden gebracht. Juist hier zie ik de abstracte beeldtaal als potentiële mogelijkheid, temeer daar het geloof toch in essentie over 'onzienlijke' dingen gaat, die niet direct voor ieder duidelijk zijn. Tot slot van deze inleiding wil ik er op wijzen dat God niet gebonden is aan een lineair, evolutionair en zich geleidelijk ontwikkelend kunst-historisch proces, maar dat Hij in staat is om bepaalde ontwikkelingen af te breken om elders weer nieuwe dingen tot leven en tot bloei te brengen. En ook wij zijn als gelovigen niet gedetermineerd tot de gang der historie. Zo'n ervaring van een veranderd tijdsbewustzijn en vooral het kunnen relativiseren van de hedendaagse druk der benarde omstandigheden, is mij althans na deze ingrijpende gebeurtenis in mijn persoonlijke leven bijgebleven, en heeft mij blijmoedig gestemd.

OUD EN NIEUW

Ex Libris

NIEUWJAAR

*Nog eens ten einde 't oud en vooraan 't nieuwe jaar.
Nu tel ik tachtig op negen maanden naar.
Waar zijn de zeventig en negen jaren henen?
Als nieuwe dromen elk verschenen en verdwenen.*

*En nu de volle som, maar enen ouden droom.
Wanneer zal 't einde zijn? Hoe lang staat d' oude boom
Op taaie wortelen en weert zich onder allen
Die 's daags bij duizenden rondom hem nedervallen?*

*Hoe lang en wankelt mijn onafgesleten kracht
Niet meer als andren meest ter halverwege placht?
Gij weet het, Heer, alleen, en houdt het mij verborgen.
Laat die onkunde mij tot meer en meerder zorgen
Gedijen, om een eind, 't zij nog ver of nabij,
O goedertieren God, dat Dij gevallig zij.*

C. Huygens

Om dit gedicht tot zijn recht te laten komen moet u het eigenlijk eens rustig hardop lezen. Voor lezers die niet aan de oude taal gewend zijn, geef ik enkele toelichtingen. Ik vermoed dat in regel 2 „tachtig” moet staan, dat kwam vroeger meer voor. Het woordje „en” maakt deel uit van een ontkenning, b.v. in: mijn kracht en wankelt niet. Huygens spreekt God aan met Dij, een toen veel voorkomende vorm die de Statenvertaling niet heeft overgenomen.

Wie op zijn leven terugkijkt, zal Huygens gelijk geven: de jaren verschenen als nieuwe dromen, we hadden nieuwe mogelijkheden, nieuwe plannen en verwachtingen. Maar ze waren ook weer snel verdwenen. In een ander gedicht heeft Huygens het over

*„dingen die wat schijnen
en komende verdwijnen.”*

Zo gaat het ook met een jaar: het lijkt héél wat, maar als het komt, is het tegelijk al bezig te gaan. Dat is natuurlijk wel typisch een gedachte van iemand die terugkijkt op zijn leven. Als je bijna tachtig bent en de voorbije jaren overziet, zijn ze een „oude droom”, het is alles gewéést, het is allemaal bekend en het is voorbij. Onwillekeurig denk ik aan wat op het graf van de dichter Bloem in Paaslo staat: „Voorbij, voorbij, o en voorgoed voorbij.” Daar gaat een tragiek van uit die een mens kan doen huiveren. En ik denk ook aan een gedicht van Bloem waarin hij op zijn leven terugkijkt en dat eindigt met: „Ach, het had ook zoveel erger kunnen zijn”. Wie zoiets schrijft, biedt de lezer niet veel perspectief. Dat is bij Huygens anders. Nu ja, kennelijk was hij nog gezond en sterk, sterker dan veel anderen op hun veertigste waren, maar voor hem was na de dood niet alles voorbij. Calvinist als hij was, wist hij dat hij met het einde rekening moest houden maar dat hij zelfs in zijn streven naar een goed leven en een goed levenseinde afhankelijk was van God. Ik sluit af met het gedeelte waarmee Huygens een ander nieuwjaarsgedicht eindigde:

*Gij schenkt mij een nieuw jaar;
ik weet en ik beken
Dat ik er Dij op 't minst
een nieuw voor schuldig ben.
Maar schept Gij dan in mij het
nieuwe jaar en 't nieuw leven;
Zo Gij 't mij en geeft en
kan ik 't Dij niet geven.*

Ik wens u een gezegend 1988 !

Boek- besprekingen

Niets kan zijn glans verdoven

Onder deze titel gaf de Gereformeerde Bijbel Stichting een prachtig boek uit, ter gelegenheid van 350 jaar Statenvertaling. De 176 pagina's in groot formaat bieden een uitstekend overzicht van alerhande wetenswaardigheden betreffende de Statenvertaling: hoe deze tot stand gekomen is, wie er aan hebben meegewerkt, welke plaats en rol de kanttekeningen hebben gespeeld, welke taal werd erin gebezigd en welke invloed die op de Nederlandse taal heeft uitgeoefend, etc. Daarbij blijkt grote kennis van de materie en een grote liefde voor die vertaling en alles wat ermee samenhangt. Prachtige platen, in zwart-wit en in kleur, verfraaien het geheel ten eerste.

Wie – om een greep te doen – weten wil welke vertalingen er al vóór 1637 in ons land in omloop waren kan in het eerste hoofdstuk terecht. Bekende en minder bekende uitgaven worden daarin besproken, waarbij ook gegevens verstrekt worden over vertalers, drukkers, eigenaardigheden, motieven voor vertaalwerk, etc. Wie weten wil welke rol Bogerman gespeeld heeft in de totstandkoming van de Statenvertaling, of Baudartius, waar de vertalers woonden, welk gevolg de pest van 1635 had voor Leiden, welke kritiek men op de vertaling oefende, etc. kan ook in dit boek veel informatie halen.

In een doorwrocht artikel over „de uitgaven van de Statenvertaling in de 19e en 20e eeuw” wordt een gedetailleerd overzicht geboden welke veranderingen in de tekst van de vertaling zijn aangebracht, bv. in de revisie 'Esser-Kijne', in de jaren 1935-1947. Dat is een stuk

gemakkelijker te lezen, vind ik, dan een overzicht van 'hoofdletterfouten', 'enkelvoud of meervoud', 'de buigings-n', 'se – en haer', etc. Niettemin, wie volledigheid nastreeft is bij dit boek aan een goed adres.

„De Taal van de Statenvertaling” is een gemakkelijker toegankelijk hoofdstuk; daarin lees ik argumenten voor de keus om 'ghij' te nemen, als men God aanspreekt, in plaats van het woord 'du'. Ook lees ik veel wetenswaardigs over zegswijzen en uitdrukkingen in het Nederlands, die uit de Statenvertaling afkomstig zijn. (Zelf meen ik dat dat overzicht bij uitzondering uitvoeriger had kunnen zijn dan hier gebeurt.) Vanaf hoofdstuk 8 gaat het boek minder over het verleden van de Statenbijbel en zijn gebruikers en meer over het heden. Vanaf dat moment werd, eerlijk gezegd, mijn appreciatie van het boek ook beïnvloed minder. Hoofdstukken als 'Waarom nu nog steeds de SV?' en 'de

Gereformeerde Bijbel Stichting, 1963-1987' alsook het 'Voorwoord' van de voorzitter van de GBS staan naar mijn smaak (veel) te vol met polemieken. Verreweg de meeste moeite had ik echter met het hoofdstuk 'Overzicht van Nieuwe Vertalingen', waarin ik bij tijden een hoge concentratie van venijn aantrof. Wat te denken van zinsneden als de volgende: „De Nieuwe Vertaling – zo werd gezegd – is een tussenvertaling om het kerkvolk los te weken van de Statenvertaling. Nu daar zijn zij (sic!) uitmuntend geslaagd. Duidelijk lijkt er verband met Genesis 3:15. De eeuwenoude strijd tussen vrouwenzaad en slangezaad. Want de duivel kan geen betere methode bedenken om de Bijbel uit handen te nemen dan door een andere Bijbel in handen te geven. Een Bijbel waar de zuivere leer is wegvvertaald.”

Over de Groot Nieuws Bijbel lees ik: '... deze Bijbel is uitgegeven door het NGB in samenwerking met de Katholieke Bijbel Stichting. Het is dus een oecumenische vertaling. Want de eenheidsfanfare wordt geblazen. De massa marcheert achter het oecumenische vaandel. En deze vertaling bewijst hier zijn diensten... van zo'n vertaling is niets te verwachten... Door de vertaling wordt de deugd van Gods onveranderlijkheid ontluisderd. En daarna God Zelf!

...Door deze inleidingen wordt Gods Woord verduisterd. Worden zielen misleid. Moderne theologen krijgen hier een handvat voor hun van God afwijkende gevoelens...' (pp. 151-153)

Jammer is dat polemische geluid. Naar ik meen, zou een goede en hier (grotendeels ook) geslaagde poging om de 'luister' van de Statenvertaling te laten zien de zaak van de GBS een veel groter dienst hebben gewezen dan dit soms onwaardige polemiseren. Als men zich onverkort aan een positieve werkwijze had gehouden had ik dit werk graag en zonder reserves geprezen. Nu wordt echter 'haar glans' wel enigszins gedoofd. Jammer.

Calvijn in prachtsérie

Onlangs zag ik ze weer in een catalogus van een antiquariaat: de drie delen van Emanuels Doumergue's gerenommeerde serie over Calvijn, uitgegeven in het jaar 1907. Je moet er een bedrag van zo'n vijftig gulden per deel voor neertellen.

Het afgelopen jaar is bij uitgeverij De Groot Goudriaan, tegenwoordig te Kampen gevestigd, een de boeken in fotografische herdruk verschenen in drie mooi uitgevoerde en kloekke delen. *Calvijns Jeugd*, *Calvijn in het Strijdkperk* en *Calvijn en Genève* vormen voor geïnteresseerden in Calvijns levensloop een kostbaar bezit. Kostbaar in de zin van geld: de lezer moet voor deze drie delen een bedrag van f225,- neertellen en dat is niet niks!

Echter ook kostbaar, in de zin dat er veel te genieten valt met deze herdruk. De laatste jaren waren er niet zoveel goede boeken over Calvijn op de Nederlandstalige markt. Het boek van prof. Dankbaar, *Calvijn, zijn Weg en Werk*, (uitgeverij Callenbach, prijs f25,50) was een van de weinige titels die het kopen waard was. Nu dus weer een biografie in drie delen, waardoor men zich in groter detail dan tot voor kort mogelijk was met de Geneefse Reformator kan bezighouden.

Ruim 1500 grote pagina's krijgt men als wezenlijke 'waar voor zijn geld'.

Om een (onvergeeflijk beperkte) greep uit het geheel te doen, in deel I kan men (onder andere) lezen over:

- Calvijns horoscoop; een heel curieus stuk over de rol die de astrologie in Calvijns tijd speelde. De wijze waarop Calvijns tegenstanders uit diens sterrenbeeld etc. probeerden af te lezen dat hij een gevaar was, enz. Daarbij echter ook verwijzing naar een minder bekende verhandeling van Calvijn over de astrologie.

- de situatie van inkomsten uit (al of niet verrichte) kerkelijke ambten in de Kerk van Rome.

- de invloed van mannen als Cordier en Lefèvre d'Étaples op Calvijn.

- Calvijns studententijd in Orleans en Bourges.

- uitvoerige informatie over de inhoud van Calvijns eerste werk (van min-of-meer humanistische trant), over *De Clementia* van de Romeinse filosoof Cicero.

- laster dat Calvijn als student diefstallen zou hebben gepleegd; andere laster dat Calvijn vroeger is gebrandmerkt wegens crimineel gedrag. Ook de oorsprong van dat verhaal en de rol die het in de kerkelijke polemieken heeft gespeeld. Veel van dit alles vind je nergens anders.

Belangrijker is dat uitvoerig wordt stilgestaan bij Calvijns bekering, waarover hij zelf altijd nogal terughoudend is geweest. Aan de hand van enkele 'getuigenissen' wordt een aantal aspecten van die bekeringsweg gereconstrueerd.

Een heel 'boek' is gewijd aan de 'Voorrede der Christelijke Institutie', die Calvijn in Basel aanving. Daarbij b.v. ook aandacht voor allerlei plaatsen in die stad.

Veel is onderbouw in talloze voetnoten. Bezwaar daarbij is natuurlijk wel dat die voetnoten alleen verwijzen naar titels die verschenen zijn voor het jaar 1907, waarin Doumergue's werk oorspronkelijk verscheen. Heel wat waardevolle werken uit deze eeuw blijven noodzakelijkerwijs onvermeld.

Dat alles betreft deel één. De andere twee delen gaan – zeer veel informatie biedend – over Calvijns levensloop, maar in deel drie b.v. krijgen we van de schrijver een zeer gedetailleerde 'rondeleiding' door de stad Genève. Allerlei

straten, pleinen, gebouwen en personen worden daarbij genoemd. Na dat eerste 'boek' (zo'n 300 pagina's!) gaat het o.a. over 'Calvijns tractement' zijn 'onbaatzuchtigheid', over zijn 'soberheid', zijn 'krankheden' en nog heel wat meer.

De drie delen bieden een schat aan informatie die in geen enkele tegenwoordig beschikbaar Nederlandstalig boek beschikbaar zijn, voorzover mij tenminste bekend. Wie, net als ik, steeds meer in de figuur Calvijn geïnteresseerd is geraakt, moet toch de aanschaf van deze boeken overwegen. Ik vrees alleen dat de uitgeverij door de vraagprijs een aantal potentiële kopers kan afschrikken. Naar ik hoop, is dat toch niet het geval.

Zeer aanbevolen.

P. J. van Kampen,
Eck en Wiel

Kerknieuws

Ned. Geref. Kerk van Den Helder en Hoorn

Ds M. de Jong, predikant te Alphen a/d Rijn, heeft het door de kerkeraden op hem uitgebrachte beroep aanvaardt.

Ned. Geref. Kerk van Maastricht

Ds J. D. Smit, hoopt op 24 januari a.s. in de middagdienst afscheid te nemen van zijn gemeente en op 7 februari zijn intrede te doen in zijn nieuwe gemeente Baarn.

Theologische Studie Gezelschap

Het programma van het TSG ziet er voor het eerste half jaar van 1988 als volgt uit:

11 januari: M. H. T. Biewenga over „Bijbel en Exegese”.

22 februari: R. Brands, preek Heid. Cat.

11 april: J. Horsman bespreekt: P. B. Suurmond, Tussen liefde en macht.

30 mei: Tj. Baron, preek N.T.

We vergaderen in Breukelen, in de Ned. Geref. Kerk, Dillenburgstraat; we beginnen om 10.00 uur, en eindigen zo tussen half één en één uur. Alle collega's zijn hartelijk welkom.

Nadere informatie: M. H. T. Biewenga, Zoetermeer, tel. 079-517928, of J. C. Schaeffer, Apeldoorn, tel. 055-416737.

Regio Hardewijk

Wij citeren uit het kort verslag van de vergadering van de Ned. Geref. Kerken in de regio Hardewijk.

N.a.v. het ontvangen overlijdensbericht van ds B. Geuchies zal de scriba namens de regio in een brief aan mevr. Geuchies haar deelneming betuigen.

T.a.v. het rapport „Honorering predikanten en studieschuld afgestudeerden” gaat de voorkeur van de regio *niet uit* naar een generale regeling. De regio zou dit liever regionaal geregeld zien. T.a.v. het rapport „Commissie gezangen”, ontstaat er een brede discussie over zowel het meerderheids – als het minderheidsrapport, waarbij vooral aandacht wordt gevraagd voor de verantwoordelijkheid van de plaatselijke kerkeraden, betreffende het gebruik van schriftuurlijke liederen.

Het rapport betreffende de „Vrouw in het ambt” neemt de meeste tijd in beslag. De regio ondersteunt het rapport van de kerkeraad van Ermelo als antwoord op het commissierapport. Dit rapport zal aan alle Kerkeraden worden toegezonden en aan de roepende Kerk van Dronten. Ten aanzien van het rapport van de Kerk van Eindhoven, zullen de afgevaardigden naar de L.V.K. een rapport opstellen, welke de regiokerken voor commentaar zal worden toegezonden. Als eerste afgevaardigden naar de L.V.K. worden benoemd, ds Blokhuis en ds Van Keulen en de broeders Nieuwenhof en Van Baardewijk. Als tweede afgevaardigden naar de L.V.K. worden benoemd, ds Versluis en ds Van der Kwast en de broeders Bultman en Berg. Als derde afgevaardigden naar de L.V.K. worden benoemd, ds Baron en broeder Van Dijk.

Programma l'Abri

Wij menen er goed aan te doen uw aandacht te vestigen op het programma van l'Abri in Utrecht en Eck en Wiel in het 1e kwartaal 1988.

l' Abri – Utrecht

een nieuw thema

Het komend kwartaal richten wij ons op het thema: *God en de samenleving*. Zijn het twee werkelijkheden die alleen op zondag even met elkaar in contact komen? Of is de hele werkelijkheid steeds onder Gods zorg, door Hem geclaimd en door Hem bewaard? Wat betekent dat voor onze inzet?

Het programma op de dinsdagavonden ziet er als volgt uit:

- 12 jan. Wim Rietkerk – Secularisatie
- 19 jan. Wim Rietkerk – Tolerantie
- 26 jan. Pieter van Kampen – Feminisme
- 2 febr. Wim Rietkerk – Zorgzaam beheren
- 9 febr. Wim Rietkerk – Zijn christenen zedemeesters?
- 16 febr. Gottfrid v. Eck – Arbeid
- 23 febr. – Wim Rietkerk – Opstandings-ethiek
- 1 mrt. Wim Rietkerk – Wij amuseren ons kapot
- 8 mrt. Gottfrid v. Eck – Sociale ongerechtigheid

- 15 Mrt. Pieter van Kampen – „Kraakbeweging”
- 22 mrt. Wim Rietkerk – De tachtiger jaren (terugblik)
- 29 mrt. Wim Rietkerk – De tachtiger jaren (vooruitzicht).

De weekends in Eck en Wiel

5-7 febr. „De kunst van het zorgzaam beheren”

Vrijdagavond om 20.00 uur: opening door W. Rietkerk. Bijbelstudie over het begrip „rentmeesterschap”.

Zaterdag om 15.00 uur: Lezing prof. B. Goudzwaard over het weekend-thema; 's avonds: discussie.

Zondagmorgen om 11.00 uur: kerkdienst olv. W. Rietkerk; 17.00 uur: afsluiting.

Zorgzaam beheren heeft te maken met ons loon, onze economie, ons milieu, maar ook met onze vrije tijd en relaties. Daarover is de bezinning in dit weekend. Maar creativiteit is hierbij ook onmisbaar.

Meenemen: slaapzak en muziekinstrumenten.

Kosten: f45,-

4-6 maart: „Veranderingen in het wereldbeeld”

In welk heelal leven wij? Lezingen van

Pieter van Kampen en Wim Rietkerk. Het gaat om een vergelijking van het 20e eeuwse met het bijbelse wereldbeeld.

22-24 april: *Weekend* (thema nog niet bekend).

Het adres in Utrecht is: Kromme Nieuwe Gracht 90, tel. 030-316933, postgiro: 2069742.

In Eck en Wiel: Ruige Kortehoeve, Burg. Verbrughweg 40, tel.: 03449-3101.

Reformatorische Bijbelschool

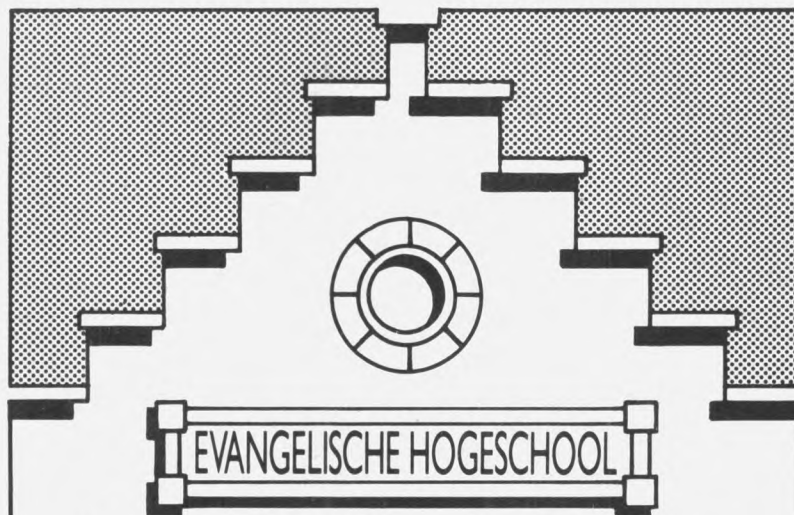
Open Avond, Reformatorische Bijbelschool – informatie, gastles, rondleiding. Krakelingweg 10, 3707 HV Zeist. Tel. 03404-24166. Datum: 22 januari a.s. Aanvang: 19.30 uur. Geef je wel even op!

BIJ GEBOORTE- EN HUWELIJKSKAARTEN
ONTVANGT U EEN AARDIGE ATTENTIE.

Drukkerij „Steenbergen”

Nooitgedacht 3 - 3701 AL Zeist - Tel. 03404-22452
Gevestigd sinds 1901

Boeken, Periodieken en
Handelsdrukkerij

De afdeling ICU/MO van de EH biedt twee deeltijdopleidingen aan, te weten:

MO-A/B THEOLOGIE

(met aparte cursussen Hebreeuws en Grieks)

MO-A/B GESCHIEDENIS

Na het behalen van de MO-B geschiedenisakte kan in één jaar de akte MO-maatschappijleer-B behaald worden of een aanvullende doctoraal-opleiding door de EH worden verzorgd.

Stuur mij vrijblijvend (postzegel is niet nodig)
informatie over de ICU/MO-opleidingen

Naam:

Adres:

Postcode/Plaats:

Evangelische Hogeschool • Antwoordnummer 151
3800 VB Amersfoort • Tel. 033-621731

**Evangelische
Hogeschool**

Grote Haag 23
Postbus 957
3800 AZ Amersfoort
Tel. 033-621731